

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ УПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ящук Богдана

Адаптація є важливою передумовою успішності навчання, оскільки саме в цей період формуються позитивне ставлення до школи, навчальна мотивація, здатність дотримуватися правил шкільного життя та ефективно взаємодіяти з учителем і однокласниками. Від того, наскільки успішно дитина пристосується до нових умов, залежить її пізнавальна активність, емоційний стан, рівень навчальних досягнень і подальший розвиток особистості. Шкільна адаптація розглядається як процес пристосування дитини до нових умов навчання, вимог шкільного життя та соціальної взаємодії з однолітками й учителями. За визначенням С. Лаврової, цей процес охоплює входження дитини в нове освітнє середовище, формування нових форм діяльності та поступовий перехід від ігрової до навчальної діяльності [9].

У сучасних дослідженнях українських учених проблема адаптації першокласників до навчальної діяльності розглядається в контексті впровадження Концепції Нової української школи. Зокрема, зазначається, що адаптація дитини до школи є складним багатокomпонентним процесом, який охоплює когнітивний, емоційно-мотиваційний, поведінковий та соціальний аспекти розвитку особистості. У дослідженні О. Дзюбенко підкреслюється, що в умовах НУШ адаптація першокласників відбувається через інтеграцію емоційного, когнітивного, навчально-мотиваційного та поведінкового компонентів, а особистісно орієнтована модель навчання сприяє формуванню позитивного ставлення до школи, підвищенню комунікативної активності та емоційного благополуччя учнів [4].

Метою тези є обґрунтування особливостей адаптації першокласників до навчальної діяльності в умовах упровадження Концепції Нової української школи.

Адаптація першокласників є складним багатовимірним процесом, що поєднує психологічні, фізіологічні, соціальні та навчальні аспекти розвитку дитини.

Упровадження Концепції Нової української школи спрямоване на створення комфортного освітнього середовища, яке забезпечує дитиноцентризм, компетентнісний підхід, формувальне оцінювання та сприяє більш м'якому входженню дітей у шкільне життя.

Рівень адаптації першокласників проявляється у їхній здатності інтегруватися в колектив, налагоджувати взаємини з однолітками та педагогами, проявляти інтерес до навчальної діяльності та виконувати навчальні завдання. Водночас проявами шкільної дезадаптації можуть бути зниження інтересу до навчання, труднощі у спілкуванні, підвищена тривожність, неуважність або конфліктність.

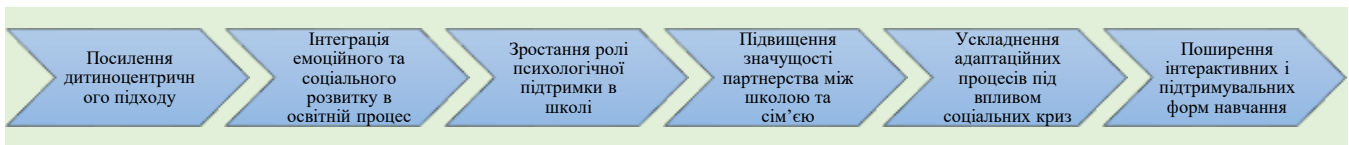

Рис. 1. Особливості адаптації першокласників до навчальної діяльності в умовах НУШ

Теоретичний аналіз наукових праць українських і зарубіжних дослідників (рис. 1), зокрема О. Савченко[11], І. Беха[1], Т. Яценко[12], дозволяє розглядати адаптацію першокласників як багатовимірний процес входження дитини у нову соціальну ситуацію розвитку. Дослідники підкреслюють, що початок навчання в школі пов'язаний зі зміною провідної діяльності, системи вимог та соціальних ролей, що потребує перебудови поведінки, мотивації та емоційної сфери дитини. Зокрема, український психолог С. Максименко у своїх працях підкреслює, що успішна адаптація дитини до шкільного навчання зумовлюється рівнем розвитку її пізнавальної сфери, сформованістю навчальної мотивації та готовністю до соціальної взаємодії з однолітками й учителем. У зв'язку з цим у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях українських учених адаптація першокласників розглядається як комплексний процес, що включає інтелектуальний, емоційно-мотиваційний та соціальний компоненти, які відображають рівень пізнавальної активності, мотивації до навчання, емоційного

благополуччя та здатності дитини до взаємодії в умовах шкільного середовища [10].

Адаптація першокласників залежить від комплексу особистісних якостей і сформованих умінь дитини, зокрема рівня розвитку довільності поведінки, пізнавальної активності, мисленнєвих операцій, здатності до саморегуляції, адекватної самооцінки та готовності прийняти нову соціальну роль учня. На думку українських дослідників І. Беха [1], О. Савченко [11] та Н. Бібік [2], успішне входження дитини в освітнє середовище школи значною мірою визначається сформованістю навчальної мотивації, умінням контролювати власну поведінку, здатністю до саморегуляції та позитивним ставленням до навчальної діяльності. У своїх працях вони підкреслюють, що важливими умовами шкільної адаптації є також розвиток пізнавальної активності, сформованість елементарних навчальних умінь і готовність дитини прийняти нову соціальну роль учня.

Водночас сучасні зарубіжні дослідники Д. Голман [3] та дослідники організації CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning) [6] наголошують на значенні соціальних і особистісних ресурсів у процесі адаптації, зокрема розвитку емоційного інтелекту, комунікативних навичок, здатності до співпраці, саморегуляції та конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій. Такі пріоритети сприяють ефективній взаємодії дитини з однолітками та педагогами і забезпечує її успішне функціонування в новому соціальному середовищі.

Процес адаптації визначається не лише індивідуально-психологічними особливостями дитини, а й впливом зовнішніх чинників, серед яких попередній досвід дошкільної підготовки, стиль сімейного виховання, емоційний клімат у родині, професійна готовність педагога та організація освітнього середовища. На цьому наголошують українські дослідники О. Савченко [11], І. Бех [1] та Н. Бібік [2], які підкреслюють, що ефективність адаптації молодших школярів значною мірою залежить від узгодженої взаємодії сім'ї та школи, створення підтримувального освітнього середовища та реалізації принципів

дитиноцентризму, закладених у Концепції Нової української школи.

Емпіричні дослідження адаптації першокласників також підтверджують важливість цих чинників. Зокрема, у дослідженнях українських учених О. Кокуна [7] та Л. Карамушки [5], результати яких опубліковані у працях з психології адаптації та освітнього середовища (2017–2020), зазначається, що рівень адаптації молодших школярів можна визначати за інтелектуальним, мотиваційним і соціальним критеріями. Аналіз отриманих результатів свідчить, що значна частина дітей на початку навчання демонструє середній або низький рівень адаптації до шкільного життя, що зумовлює необхідність організації системної психолого-педагогічної підтримки, спрямованої на формування позитивної навчальної мотивації, розвиток комунікативних умінь та створення сприятливого емоційного клімату в класному колективі

Сучасні соціальні умови, зокрема воєнний стан, часті зміни формату навчання, вимушене переміщення сімей і підвищена емоційна напруга, значно ускладнюють процес адаптації першокласників. Це може проявлятися у підвищеній тривожності, труднощах концентрації уваги, зниженні навчальної мотивації та проблемах у соціальній взаємодії. На цьому наголошують сучасні українські дослідники Л. Карамушка [5], О. Кокун [7] та С. Максименко [10], які у своїх працях зазначають, що тривалі стресові події, соціальна нестабільність і психотравмуючі фактори негативно впливають на емоційний стан дітей, їхню здатність до саморегуляції та ефективного пристосування до освітнього середовища. Дослідники підкреслюють, що в умовах воєнного стану та соціальних криз зростає ризик шкільної дезадаптації, що потребує посилення психологічної підтримки дітей, створення безпечного освітнього середовища та розвитку емоційної стійкості молодших школярів.

Таким чином, адаптація першокласників до навчальної діяльності в умовах НУШ є багатовимірним процесом, що залежить від індивідуальних особливостей дитини, сімейного середовища, організації освітнього простору та рівня психолого-педагогічної підтримки. Сучасні соціальні виклики ускладнюють цей

процес, що підсилює потребу у створенні безпечного, емоційно комфортного й підтримувального освітнього середовища. Ефективна адаптація першокласників потребує цілеспрямованої психолого-педагогічної підтримки, що включає використання ігрових методів навчання, інтерактивних технологій, групових форм роботи, арт-терапевтичних методик, ранкових зустрічей та створення емоційно безпечного освітнього середовища. Такі підходи сприяють розвитку пізнавальної активності, комунікативних умінь, емоційної стабільності та успішній інтеграції дітей у шкільне життя.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та апробації ефективних програм супроводу адаптації першокласників в умовах сучасних соціальних змін.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
2. Бібік Н. М. Соціалізація особистості школяра в результатах початкової освіти. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716459/B8.pdf>.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Київ: Віват. 2018. 512 с.
4. Дзюбенко О. А. Особливості адаптації першокласників до навчальної діяльності в умовах впровадження концепції нової української школи. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : збір. наук пр. Острог : Вид-во НаУОА, листопад 2018. № 7. С. 14–18.
5. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. Київ : Либідь, 2004. 424 с.
6. Козлова В.В. Коробова Ю. В. Найкращі практики соціально-емоційного навчання в американських школах: рекомендації для вчителів англійської мови в Україні. Педагогічні науки: теорія та практика. № 4 (52), Суми. 2024.с. 23-29.
7. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2012. 200 с.
8. Кравчук Л. Особливості шкільної адаптації першокласників. *Сучасна школа України*. 2013. Вересень. № 9 (261). С. 4–16.
9. Лаврова С. М. Психологічна адаптація старшокласників до навчання в умовах воєнного стану : кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник Л. С. Іванова. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 41 с.
10. Максименко С. Д. Психологія особистості: змістовні ознаки. *Наука і освіта: наук.-практ. журнал*. 2014. № 5. С. 45–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_5_10
11. Савченко О. Я. Навчання і виховання учнів 1 класу : метод. посіб. для вчителів. Київ : Початкова школа, 2012. 464 с.
12. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції : навч. посіб. Київ : Либідь, 1996. 264 с.